

<http://www.diva-portal.org>

Postprint

This is the accepted version of a chapter published in *Religiöse reiser: Mellom gamle spor og nye mål*.

Citation for the original published chapter:

Frisk, L. (2007)

”Resan”: en modern berättelse med mytologiska drag

In: Kraft, Siv Ellen; Gilhus, Ingvild (ed.), *Religiöse reiser: Mellom gamle spor og nye mål* Oslo: Universitetsforlaget

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-3215>

”Resan” – en modern berättelse med mytologiska¹ drag

Liselotte Frisk, professor, religionsvetenskap, Högskolan Dalarna

Inledning

Bronislaw Malinowski menade att sjukdom och hälsa utgör det största området för magiskt utövande i alla civilisationer (Malinowski 1979: 40).² Modernitetens framsteg har visserligen på olika sätt eliminerat eller minskat många osäkerhetsmoment i tillvaron, men det är omöjligt att fullständigt kontrollera oönskade förändringar, eliminera olyckor eller förutse oväntade naturhändelser. När det finns osäkerhet eller fara, när tur behövs, när mänsklig kraft inte räcker till - då vänder man sig till övernaturliga källor (Malinowski 1979: 39-45).

Dessa iakttagelser gäller i högsta grad även vår samtida kultur. Flera studier visar att allt fler människor använder sig av komplementärmedicinska eller alternativa behandlingsformer, trots skolmedicinens enorma framsteg. I mitten av 80-talet hade 22 % av svenskarna erfarenheter av alternativmedicinska metoder, medan siffran för år 2000 hade ökat till 49 % (HSN rapport 12/01, 2001; SOU 1989: 60).

Den här artikeln ska granska en självbiografisk bok om en komplementärmedicinsk metod som kallas ”Resan”. Primärkällan är skriven av amerikanskan Brandon Bays 1999 (svensk översättning 2001). Boken är publicerad på sex språk i elva olika länder, och det finns idag nära 500 utbildade Resan-terapeuter över hela världen (www.thejourney.com). Emedan många inre eller andliga processer metaforiskt beskrivs som en ”resa”, och därmed på ett symboliskt sätt passar in i den här bokens tema, innebär terapiformen ”Resan” också en imaginär resa in i den egna kroppen, med helande som syfte.

Berättelsen om ”Resan” uttrycker många populärkulturella föreställningar med religiös anknytning. Jag vill nedan pröva perspektivet att se berättelsen om ”Resan” som en berättelse med moderna mytologiska drag. I min analys utgår jag framför allt från de perspektiv på myter och modern religiositet som framlagts av Alver et al. (1999) och av Irving Hexham & Karla Poewe (1997).

Sjukdom och upplevelse av sjukdom och helande har många dimensioner, där tolkning, förklaringsmodeller och inre övertygelse har betydelse vid sidan om det rent fysiska problemet. Inom den medicinska antropologin skiljer man mellan *disease* och *illness*. Disease innebär ohälsa som ett objektivet observerbart fenomen som kan klassificeras, förklaras och behandlas i biomedicinska termer. Illness är vad en människa själv upplever som ohälsa. Botande innebär botande av disease – att sjukdomen medicinskt botas – medan helande behandlar illness, och innebär att patienten upplever att hon har blivit frisk (Sachs 1987: 51-55). Nedanstående artikel kommer inte att ta ställning till om Reseprocessen i sig kan bota fysiologiska tillstånd eller inte. Sannolikt kan åtminstone några av de processer som

¹ Begreppen ”myt” och ”mytologisk” används i artikeln utifrån ett religionsvetenskapligt perspektiv, inte utifrån den populära förståelsen av begreppet ”myt” som något osant.

² Malinowski menar att religion och magi är nära sammanflätade, men att magi har en mer praktisk funktion: ”The crude practical use made of certain religious rituals or objects makes their function magical. For magic is distinguished from religion in that the latter creates values and attains ends directly, whereas magic consists of acts which have a practical utilitarian value and are effective only as a means to an end” (Malinowski 1979: 40).

diskuteras nedan påverka klientens upplevelse av illness, och därmed ge en upplevelse av helande.³

”Resan” – ett sammandrag

Brandon Bays inleder sin bok med att berätta om en bäckentumör som hon drabbades av 1992. Tumören var vid diagnosen stor som en basketboll och måste enligt läkaren genast opereras bort. Bays, som enligt sin egen berättelse hade arbetat med alternativmedicin i mer än femton år och varit extremt hälsomedveten nästan lika länge, var chockad och förstod till en början inte hur det var möjligt att hon kunde drabbas av en tumör. Hon lyckades utverka från läkaren att skjuta upp operationen en månad för att se om hon kunde bota den själv under denna tid. Bays berättar att hon kände en djup övertygelse att samma del av henne som varit ansvarig för att skapa tumören också var ansvarig för att avlägsna den.

Under en intensiv känsla att vara vägledad tillämpar hon flera olika metoder – bland annat kost, massage och tarmrening – men störst betydelse för henne får en massageterapeut som arbetar med att också få patienten att släppa emotionella problem som anses lagrade i kroppen. Bays känner en intensiv önskan att ”få möta det som finns lagrat inne i den där tumören” (2001: 31). Under massagen känner hon en oändlig frid och samhörighet med allt, och massageterapeuten ber henne att i tankarna ta steget in i tumören och titta efter hur det ser ut där inne. Då kommer ett starkt barndomstrauma (inte närmare specificerat) tillbaka till henne, och hon återupplever intensiva känslor av hjälplöshet och sårbarhet. Terapeuten föreslår henne att föreställa sig en lägereld omkring vilken alla inblandade i händelsen sitter, och hon uppmanas berätta för dem hur hon kände det den gången, och också fråga de andra varför de betedde sig som de gjorde. Intuitivt känner Bays själv att hon måste förlåta sina föräldrar, och när detta är gjort känner hon en stark lättnad och en vetskap att allt är över. Hela processen tog två timmar.

Under de följande dagarna gör hon ett par liknande processer till, där andra minnen kommer upp. Hon tolkar dessa som olika aspekter av samma kärnfråga, mönster som hon upprepat flera gånger med olika människor. Vid återbesöket hos läkaren efter fyra veckor har tumören krympt betydligt, och är ”bara” femton centimeter stor, men läkaren – som är osympatisk – vill fortfarande operera bort den. Bays är dock övertygad om att hon är på rätt väg och lämnar läkaren. Två veckor senare besöker hon en annan läkare, som inte vet något om hennes historia – och tumören är helt borta!

Efter en ny upplevelse några månader senare, då Bays inser att det är absolut närvaro i de känslor som spontant uppkommer som är nyckeln till en varaktig kontakt med den absoluta intelligensen, skapar hon gradvis processen ”Resan” för att hjälpa andra uppleva samma sak. Helst vill Bays arbeta med människor med fysiska sjukdomar, och den första klienten, en kvinna med en livmodertumör, blir mycket riktigt botad efter att ha genomfört reseprocessen två gånger. Till det första seminariet har Bays 16 bara platser, och betonar därför att kursen inte är till för ”personer som bara är intresserade av att lära sig ännu en metod”, (2001: 100)

³ Religionssociologen Meredith McGuire drar intressanta paralleller till forskning kring bland annat placebo-effekten. Hon menar att förklaringen till denna kan vara att piller idag symboliserar stark helandekraft, och att religiösa ritualer och symboler kan ge en liknande känsla av empowerment om man tror på dem. McGuire hänvisar också till forskning kring hur individens sociala och emotionella situation – till exempel stress - kan ha en inverkan på sjukdom och helandeprocess, och att också religiösa trosföreställningar, ritualer och symboler i så fall skulle kunna påverka hälsan positivt (McGuire 1985: 272-274).

utan endast för människor som känner sig redo att äntligen avsluta sina historier. Kursen blir fullbokad på ett ögonblick.

Återstoden av boken handlar om de framgångar som nås under reseprocesserna. En kvinna blir botad från en sex år gammal depression. En man botas från lungcancer. En pojke botas från stumhet som uppkommit efter en förälders död. En kvinna blir botad från en flera år gammal knäskada. En kvinna blir befriad från sin övervikt, och en man från sin alkoholism.

Bays beskriver den reseworkshop som hon skapat och som består av två kursdagar. Den första dagen utförs en "emotionell resa", och andra dagen en "fysisk resa". Den emotionella resan börjar med att ett emotionellt problem som klienten har identifieras. Klienten uppmanas uppleva känslan fullständigt och känna efter var i kroppen känslan är placerad. Därefter uppmanas klienten känna efter vad som finns under denna känsla, varpå klienten låter sig "falla ner" till nästa "nivå". På varje nivå tillfrågas klienten om det finns några personer förknippade med känslan – men så fort personer har kommit upp slutar terapeuten fråga om detta, eftersom personerna nu är identifierade inför den kommande lägereldsdelen. Terapeuten guidar klienten att fortsätta uppleva olika känslonivåer fullt ut, tills klienten slutligen faller ner i "Källan", vilket innebär en upplevelse av frihet, gränslöshet, glädje och stillhet. Därefter leds klienten till att låta "Källan" tala till alla de olika nivåerna, skölja igenom den ena nivån efter den andra medan han eller hon arbetar sig "uppåt" igen. När klienten kommer tillbaka till nivån där personer kommit upp genomförs lägereldsprocessen. Klienten uppmanas imaginärt låta alla som haft något att göra med problemet samlas kring en lägereld, plus en mentor eller ett helgon, någon som av klienten uppfattas ha "gudomlig visdom". Elden ska ses som en eld av villkorslös kärlek och accepterande. Klienten för en dialog med personerna runt elden, förklarar hur han/hon själv känt runt denna händelse, och tar del av de andra personernas synvinklar, inklusive mentorns. Personerna förlåts utifrån "Källans" gränslöshet, och klienten fortsätter därefter uppåt genom nivåerna igen, och låter "Källan" tala till de olika nivåerna. Till sist får klienten föreställa sig hur reseprocessen kommer att påverka honom/henne i framtiden. Denna del kallas integrationsdelen.

Under den fysiska resan vägleds först klienten in i "Källan" igen. Därefter föreställer sig klienten en rymdfärja, och reser med denna tillsammans med sin mentor in i kroppen, ledd till "rätt" ställe av "kroppsvisdomen" eller sin intuition. Klienten och mentorn kliver ur rymdfärjan, och klienten studerar hur kroppen ser ut inifrån på detta ställe, om det ser ut att finnas något problem. Samtidigt blir klienten medveten om eventuella känslor, och ett tillfälle när han/hon har känt på samma sätt tidigare. På så sätt blottläggs ett minne eller en serie minnen. Sittande vid lägerelden låter man minnet spelas upp som på film. Klientens yngre jag frågar sedan mentorn vilka känslor som *skulle* varit konstruktiva vid denna tidpunkt, och filmscenen spelas därefter upp igen men med användning av de konstruktiva sinnestillstånd som föreslagits av mentorn. Därefter inbjuds alla relevanta personer in till lägerelden igen, och klientens yngre jag får igen förklara sin syn på det hela och de andra personerna får ge sin. Även mentorn får komma till tals. Så kommer förlåtelseprocessen igen. Därefter studerar klienten återigen hur kroppen ser ut inifrån, om något har förändrats eller läkts, och terapeuten säger att allt kommer att fortsätta läkas automatiskt, genom den stora visdomen. Till sist reser man tillbaka med rymdfärjan igen.

Mytbegreppet i en modern och populär kontext: en analys av ”Resan”

I boken *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne* prövar författarna Bente Gullveig Alver, Ingvild Saelid Gilhus, Lisbeth Mikaelsson och Torunn Selberg vid Universitet i Bergen att använda det traditionella mytbegreppet på företeelser inom modern religiositet. Begreppet ”myt” kan definieras på många olika sätt,⁴ men Alver et al. väljer att lägga tonvikten på myten som en symbolisk *berättelse* och en modell för *verklighetskonstruktion*. Andra välbekanta drag i många mytdefinitioner som anknytningen till riter, skapelse eller helig tid/urtiden tonas ner. Myten betonas som en kulturell symbolreservoar som kan plockas fram i meningsskapande sammanhang. Olika fenomen ges genom myten existentiellt djup och mening (Mikaelsson 1999a: 26-30).

Irving Hexham och Karla Poewe vid University of Calgary (1997) diskuterar också hur man ska förstå mytbegreppet i relation till modern eller ny religiositet. De definierar begreppet myt som ”en berättelse med kulturellt formande kraft”, och betonar därmed myten som en berättelse som påverkar människors liv genom att tillhandahålla en förståelse eller tolkning av människan och hennes värld. De menar att det är mytens *funktion* som är det viktiga, inte andra drag som traditionellt diskuterats gällande myter, som till exempel om tiden den utspelas i är historisk eller ahistorisk. Myten tillhandahåller framför allt *mening*.

Båda författarteamen betonar således myten i en modern kontext som en berättelse som ger mening och tolkar verkligheten, och som tillhandahåller modeller för hur man ska vara och handla. Mytens funktion betonas, medan innehållsmässiga drag tonas ner.

Nedan analyseras ”Resan” dels utifrån dess form som självbiografisk berättelse, dels utifrån den modell för tolkning och förståelse av verkligheten som framförs.

Berättelsestrukturen

En myt och ett mytologiskt budskap förmedlas genom *berättelseformen*. Berättelsen är det redskap genom vilket symboler, verklighetstolkningar och värderingar framställs, och fungerar också som en metod att lättare memorera och föra vidare symboliska verklighetskonstruktioner.

En berättelse kan göra anspråk på att skildra verkliga händelser – som berättelsen om ”Resan” – men kan aldrig spegla ett skeende på ett objektivt sätt. En berättelse är alltid en fiktiv framställning, som utesluter vissa saker och betonar andra. Berättelsestrukturen framhäver meningen och den röda tråden, och placerar händelser i ett konsekvent mönster och i en viss form. Genom att använda en viss retorik förmedlas berättelsens budskap mer eller mindre effektivt. Berättelseformen styrs även av berättarens syfte med berättelsen och av berättarens retrospektiva tolkning av händelseförloppet.

I berättelsen om ”Resan” finns en del återkommande strukturer, som alla har viktiga funktioner i framställningen. Några av dem beskrivs nedan.

⁴ Se Alver et al. för en diskussion, som inte upprepas här.

Epifanier

Självbiografier och andra självtolkningar beskrivs av Lisbeth Mikaelsson som ”personliga myter”, det vill säga berättelser som ger individen en narrativ tolkning av sitt liv och sin identitet, och mytiskt konstruerar självet. Mikaelsson beskriver hur berättelser om en människas liv ofta innehåller höjdpunkter och vändpunkter. En del erfarenheter och händelser framstår som mer innehållsrika och avgörande än andra, eftersom de ger nya insikter eller förändrar livet. Självbiografier betonar ofta dessa höjdpunkter och vändpunkter, som utgör centrum för berättelsen. En vändpunkt etablerar en skillnad mellan före och efter och introducerar nya faser. Vändpunkter ger mening och indelar tiden i olika förlopp. Mikaelsson använder begreppet ”epifani” för att beteckna vändpunkter som ger ny förståelse av självet eller omvärlden, ett slags uppenbarelseupplevelse som Mikaelsson menar kan vara religiös, men inte behöver vara det (Mikaelsson 1999b: 90-91).

Berättelsen om ”Resan” är en självbiografi, som skildrar Bays väg mot en ur alla aspekter helad identitet. Berättelsen struktureras kring sådana händelser som Lisbeth Mikaelsson kallar epifanier, vändpunkter eller höjdpunkter, när Bays får ytterligare insikter och förståelse, och som för berättelsen framåt. Den först skildrade vändpunkten, besöket hos den första läkaren, symboliserar ett inledande kaos. Trots att Bays själv är en mind-body-terapeut har hon inte lyckats undvika att en jättestor tumör utvecklas i hennes kropp. Samtidigt är det ju just denna händelse som snart visar sig ha en högre mening. Bays skildring av upplevelsen när hon lämnar den första läkaren har klara religiösa övertoner:

I det ögonblicket hände någonting genomgripande. Det var som om tiden stannat. All rädsla sjönk undan och blev till djupt lugn, och en stilla men säker visshet steg upp inifrån – en visshet om att jag blivit ”väckt” och att den här tumören i verkligheten var en gåva – att den hade någonting viktigt att lära mig och att jag på något sätt skulle bli visad hur jag skulle bota mig själv. (Bays 2001: 15)

De två viktigaste händelserna eller vändpunkterna i boken är dock dels den massage som Bays får då ett barndomstrauma kommer tillbaka till henne, dels insikten några månader senare att absolut närvaro i de spontana känslorna är nyckeln till en varaktig kontakt med den absoluta intelligensen. Båda upplevelserna kännetecknas av en känsla av oändlig frid och samhörighet med allt, och kan mycket väl kategoriseras som epifanier. Dessa upplevelser lägger grunden till hur Bays sedan utformar reseprocessen.

”Idiotarketypen”, vittnandefunktionen och andra narrativa metoder

En vedertagen narrativ metod i alla typer av berättelser är konstruktionen av en ”god” och en ”ond” sida. I boken ”Resan” finns också en negativ motpol. Den första läkaren som Bays träffar, som framhärdar i att vilja skicka henne till operation, framställs som ytterst osympatisk. Det krävs mycket övertalning från Bays sida för att till sist få vänta fyra veckor med operationen. Läkaren gör klart att det Bays vill göra är omöjligt. Ingen har någonsin tillfrisknat från en så stor bäckentumör på egen hand. Läkaren är i berättelsen inte bara en osympatisk individ, utan fungerar också som en symbol för den vanliga skolmedicinen och dess synsätt på sjukdom och helande. Budskapet som förmedlas är att det vanliga medicinska perspektivet är begränsat, okunnigt och dumt.

Genom att konstruera en ”idiotarketypp” som motpol till den som har läsarens/åhörarens sympatier upprätthålls spänningen, och läsaren – som ju genomskådat idioten - får en trevlig känsla av att befinna sig på ”rätt” sida. Läsarens identitet som en person som är andligt

avancerad förstärks. Också sättet som Bays framställer kursen på ökar känslan av unikheter och utvaldheter – kursen är inte för vem som helst, som bara vill lära sig ytterligare en teknik, utan endast för dem som äntligen vill avsluta sina historier (Bays 2001: 100-101).

Alla berättelser tillhandahåller modeller för hur individens eget liv kan eller bör gestalta sig. Detta utnyttjas ofta i religiösa sammanhang genom s.k. ”vittnande”. Personer som varit med om genomgripande upplevelser delar med sig till andra genom berättelser om dessa, vilket både befäster berättarens identitet i upplevelsen och också förmedlar ett mönster för andras upplevelser. I boken om ”Resan” avlöser framgångsberättelserna varandra, och skapar en förväntan och en självklarhet kring att också läsarens problem ska kunna lösas på samma sätt. Det är lätt att identifiera sig med huvudpersonen. Bays använder sig också av vittnandefunktionen i sin kursverksamhet. Enligt boken inleder hon alltid sina kurser med att berätta om sin egen läkerresa. Denna blir då en modell för hur hälsoproblem ska uppfattas, och hur de kan lösas med hjälp av reseprocessen.

Legitimitet

”Vittnande” har också ytterligare en funktion, nämligen att bevisa att helandemetoden faktiskt fungerar och därmed ge den legitimitet. Bays söker också legitimera ”Resan” genom flera andra metoder. Bland annat hänvisar hon till äldre traditioner, en metod som är vanlig gällande alternativa terapier. Bays skriver att ”Resan” i själva verket är en gammal lär-kännadig-själv-process som praktiserats i tusentals år i många vediska och tibetanska buddhistkloster. Att också notera här är att det är de österländska religionerna hon hänvisar till på ett positivt sätt, inte kristendomen. Boken berättar bland annat om en gammal före detta katolsk munk som är rädd för döden och därför genomgår reseprocessen. Efteråt är han mycket tacksam och undrar varför man inte lär ut det här i kyrkorna, underförstått att kristendomen inte hjälpt honom alls (Bays 2001: 142-3).

”Reseprocessen” legitimeras även genom det (pseudo-)vetenskapliga språkbruket. Gilhus beskriver hur förenlighet med det vetenskapliga paradigmet bidrar till att ge trovärdighet, status och genomslagskraft. Hon exemplifierar med självavandring – som enligt Gilhus kan betecknas som en kollektiv mytologi i västvärlden - och som i en del fall förklaras med hänvisning till DNA-materialet i cellerna, där inte bara den genetiska koden menas finnas, utan också minnen från tidigare liv (Gilhus 1999: 55-56). Bays talar i sin tur om ”cellminnen”, om hur emotionella minnen lagras i kroppens celler och förs vidare från en cellgeneration till en annan. Naturvetenskapliga förklaringsmodeller töjs ut, och används för att ge metoden trovärdighet och status. Liknande processer är mycket vanliga i nyreligiösa sammanhang.

”Resan” som modell för verklighetstolkning

Berättelsen om ”Resan” är, i likhet med traditionella mytiska berättelser, en symbolisk verklighetstolkning som fungerar som bärare av en kulturs världsbild. Medicinska system reflekterar alltid grundläggande mönster och värderingar i de kulturer som de är en del av (Foster & Anderson 1978: 47). Ibland finns också en andlig eller religiös anknytning. Religion kan vara ett viktigt element i helande, men religiös frälsning kan även uppfattas som helande (Hanegraaff 1996: 44).

”Resan” uttrycker många föreställningar med religiös och medicinsk anknytning, som har stor genomslagskraft i populärkulturen. Nedan läggs tonvikten på hur upplevelse, tolkning och förståelse av sjukdom (illness) och helande konstrueras i berättelsen. Det framgår klart att illness i berättelsen konstrueras som både en psykologisk och ett slags religiös brist, varvid naturligt följer att helande och frälsning likställs (Frisk 2004: 41).

Helandemyten

Vid sidan av den kristna mytbildning som en del grupper i samhället fortfarande håller fast vid, menar Hexham & Poewe att det finns ett modernare och mer populärt mytskapande, som knyter an till nyare religion. De talar om sex slag av mytologiska fragment som cirkulerar i populärkulturen. Tre slag betecknar de som ”personliga”: 1. Berättelser om det ”övernaturliga”, eller pseudovetenskapliga berättelser. Hit hör till exempel science fiction-berättelser och Carlos Castanedas böcker. 2. Profetiska myter, det vill säga berättelser om människor som kan förutsäga framtiden. 3. Helandemyter, berättelser om helande utanför skolmedicinen. Hexham & Poewe noterar att det cirkulerar många berättelser om framgångsrika helanden, och väldigt få om misslyckanden.

De resterande tre slagen av mytologiska fragment betecknar Hexham & Poewe som ”kosmiska”, och innefattar undergångsberättelser av olika slag, att katastrofer väntar vårt samhälle i form av exempelvis pandemiska sjukdomar eller terrorism; berättelser om andra civilisationer, planeter eller världar än vår egen, vanligen på högre utvecklingsstadium; samt berättelser om kosmisk förnyelse eller en kommande ny tidsålder (New Age) eller anländande av en frälsargestalt.

Hexham & Poewe menar att dessa mytologiska fragment kan integreras till en central mytologi, den övergripande myten om andlig evolution, som karaktäriserar många nya religioner och också florerar i populärkulturen. De exemplifierar med James Redfields bok *Den nionde insikten* som en berättelse som integrerar flera av de ovan identifierade mytologiska fragmenten med den övergripande evolutionsmyten (Hexham & Poewe 1997: 79-96).

Berättelsen om ”Resan” kan i Hexham & Poewes termer kategoriseras som en typisk helandemyt. Karaktäristiskt är att alla sjukdomar och problem löser sig snabbt och effektivt. Berättelsens inriktning är helande, och det är svårt att i den spåra de andra mytologiska fragmenten som Hexham & Poewe diskuterar. Det grundläggande temat i berättelsen är andlig utveckling, trots att inga referenser till exempel till reinkarnation, som vanligen är en grundsten i myten om andlig evolution, görs. Även om det vanliga populära evolutionsperspektivet inte är tydligt uttryckt i berättelsen, skulle det ändå ganska enkelt gå att integrera med berättelsen om ”Resan” om man så vill, liksom övriga mytologiska fragment som Hexham & Poewe diskuterar.

Personliga myter och kosmiska myter

Alver et al. diskuterar också relationen mellan personliga och kosmiska myter. Själavandring beskrivs av Lisbeth Mikaelsson som ett exempel på en nutida mytisk nyckelsymbol, som förser individer med en urgammal historia. I själavandringens mytiska själv ingår många livsformer från olika tider och kulturer, självet gudomliggörs och personligheten relativiseras

(Mikaelsson 1999a: 26-30). Själavandringsföreställningen delas enligt Gilhus av många människor och kan betraktas som en kollektiv mytologi i västvärlden, men varje enskild myt är personlig eftersom den är knuten till en särskild individs liv. Individens olika liv och personligheter inplaceras i en mytisk föreställningsvärld (Gilhus 1999: 45).

Själavandringsmyter kan också betraktas som ett extremt utslag av vår tids individualiserade och personfokuserande trend (Gilhus 1999: 45). Vår kulturs betoning på människan och individualism reflekteras alltså även i nyreligiositeten. Både Alver et al. och Hexham & Poewe menar att ett av modern religiositets särdrag är betoningen på självet, på människan. Hexham & Poewe skriver att nya religioner förheligar människan (1997: 70),⁵ medan Gilhus beskriver hur själavandringsmyten gör den enskilde till den centrala aktören på den mytiska arenan, och konstruerar själen som essentiellt gudomlig (1999: 50-51).

Berättelsen om "Resan" handlar om Bays väg till fullständigt helande på alla plan. Under vägen upptäcker hon sin egen gudomlighet. Berättelsen om "Resan" kan därför också beskrivas som en personlig myt, då Bays personliga identitet konstrueras i ett större perspektiv med heliga dimensioner. Även om övernaturliga väsen och tillstånd spelar en central roll i berättelsen om "Resan", existerar de alla snarare inom än utanför individen, och utgör därmed en länk mellan det personliga och det kosmiska.

Det holistiska perspektivet

Ett centralt karaktärsdrag i de flesta alternativa terapier är den holistiska orienteringen. Alla delar av människan – fysisk, emotionell, mental och andlig – samverkar, och därför räcker det inte att behandla enbart kroppen om man har ett fysiskt problem. Även Bays använder sig av ett flertal olika metoder, som bearbetar olika delar av kroppen och sinnet, för att komma tillrätta med sin tumör. I hennes grundtankar ingår bland annat att fysiskt stötta kroppen i att göra sig av med toxiska och degenerativa celler, till exempel genom att äta obehandlad mat och mängder av färska juicer. Hon tar också massage och besöker en tarmterapeut (Bays 2001: 21-28).

Men huvudsakligen bearbetar Bays gamla emotionella minnen, eftersom det framför allt är dessa som hon menar ger upphov till sjukdom. Bays skriver att emotionella minnen finns lagrade i kroppens celler, och att den verkliga läkande processen börjar först när man släpper dessa minnen (Bays 2001: 31). Bays tror att hennes tumör skapades eftersom cellerna började växa okontrollerat i syfte att hålla smärtsamma minnen inkapslade och skydda henne från dem (Bays 2001: 39). Först när man släpper de emotionella problem som finns lagrade inne i cellerna kan läkandet enligt Bays börja på alla nivåer – andligt, emotionellt och fysiskt (Bays 2001: 20).

Kroppen och sinnet hör samman i en helhet, men det är tankarna och sinnet som uppfattas som det primära, där sjukdomar grundläggande uppstår. Det är alltså framför allt sinnet och tankarna som måste bearbetas (se Hammer 1997:18).⁶ Intressant i Bays berättelse är att det inte enbart är de egna tankarna som kan påverka hälsan, utan även andra människors tankar kan ha en inverkan. Bays berättar i boken att hon bara informerade ett litet antal mycket nära vänner om sin sjukdomssituation, just för att hon inte ville att negativa tankar från andra

⁵ Se även Heelas 1996.

⁶ Dessa tankar utgör arv från 1800-talets *mind cure* och New Thought-strömningar, se till exempel Meyer 1965 eller Gottschalk 1973.

skulle kunna påverka hennes sjukdom negativt (Bays 2001: 19). Strikt räknat kan alltså sjukdom orsakas också av andra människor.

”Resan” som en helig berättelse och relation till de stora berättelserna

Lisbeth Mikaelsson anknyter till myten som en ”helig berättelse”, där gudar, hjältar eller andra övernaturliga varelser har en betydelse och fungerar som identifikationsmodeller för människors liv och verklighet (1999b: 79). Bays använder inte begreppet ”gud”, men väl synonymer i den nyreligiösa miljön som ”den oändliga intelligensen” och ”den djupare visdomen” (Bays 2001: 32-33), eller ”universum” (Bays 2001: 26). Hon har också ofta en känsla av att ”bli vägledd” (Bays 2001: 23).

I berättelsen om resan finns också en kategori väsen som mer konkret personifierar gudar eller hjältar. Till lägereldsceremonin ska individen inbjuda någon som han eller hon uppfattar personifierar ”gudomlig visdom”, en mentor eller ett helgon. Denna spelar en central roll i processen, då de konstruktiva sinnestillstånd och tolkningar som han eller hon imaginärt föreslår blir vägledande för klienten. Eftersom hela processen dock försiggår inom individen, står det också klart att mentorn egentligen är en del av individen själv.

Helandet, som ju är syftet med Resan, är inte enbart en psykologisk process där smärtsamma minnen frigörs. Lika viktig eller viktigare är kontakten med ”källan”, ”varats tystnad”, eller ”visdomen bortom intellektet”, en annan gudsmetafor, men med mer inommänskliga och mer österländska övertoner. ”Källan” innebär enligt Bays en upplevelse av frihet, gränslöshet, glädje och stillhet. I kontakten med ”källan” upplever hon sig som ren medvetenhet, absolut frihet och gränslös kärlek, den hon innerst inne är, den enda verkliga sanningen, den ultimata friden.⁷ Innanför alla personlighetens olika lager finns en perfekt, fulländad diamant av obeskrivlig skönhet (Bays 2001: 74-75).

”Personliga myter” är enligt Mikaelsson individuella berättelser som spinner på och hämtar struktur, bilder och begrepp från de ”stora berättelserna” (1999b: 83). Enligt både Alver et al. och Hexham & Poewe anknyter myter inom modern religiositet ofta till större kulturella berättelser. Ett exempel som ges är berättelser om nära-döden-upplevelser som anknyter till paradismyten (Alver 1999: 57-58). Berättelsen om ”Resan” anknyter till ett annat av kristendomens stora myt komplex, nämligen berättelsen om skuld och förlåtelse. Centralt i reseprocessen är att klienten ska förlåta de oförrätter som begåtts mot honom eller henne. Kristendomens centrala berättelse återkommer alltså i modern form, med såväl psykologiska som religiösa drag. Själva grundstenarna igenkänns som kulturellt välbekanta.

Mening

Mytens grundläggande funktion är att tillhandahålla mening och skapa struktur och sammanhang. Mening tillhandahålls kulturellt, vilket också gäller olika biofysiska situationer som sjukdom (McGuire 1985: 272).

I Bays bok spelar upplevelsen av att hennes sjukdom har en mening och ett syfte en viktig roll. Hon beskriver till exempel en visshet att tumören är en gåva som har något viktigt att lära

⁷ Jämför med Atman, den gudomliga kärnan inom människan, som beskrivs som *saccidananda* (varande, medvetande, glädje) (Klostermaier 1994: 415, 606).

henne, och att hon kommer att bli visad hur hon ska bota sig själv (2001: 15) – något som ju också sedan sker. Att de emotionella problemen nu manifesterar sig också på ett fysiskt plan – tumören – menar hon beror på att hon nu äntligen är redo att möta dem och släppa dem (2001: 32).

Tumören blir sålunda en viktig del av Bays väg till självförverkligande, och denna förståelse förstärks av känslan som Bays förmedlar av att hela tiden vara vägledd, övertygelsen att allt som händer henne är ”meningen”. Genom hela berättelsen inleds allt hon företar sig med svårigheter, som sedan på mirakulösa sätt löser sig. Det finns till exempel inga flygbiljetter när hon snabbt behöver resa, och de terapeuter hon söker sig till har inga lediga tider. Men allt ordnar sig för henne i sista ögonblicket, något som förstärker intrycket av att det finns en kosmisk plan.

Värderingar

Myten förmedlar också kulturella värderingar. ”Resans” viktigaste och mest radikala budskap är att det största ansvaret för hälsa och ohälsa ligger hos den enskilda individen. Bays betonar att vi väljer vår verklighet, vare sig det handlar om sjukdom eller hälsa. Alla yttre situationer i livet reflekterar mönster och begränsningar inom individen, inget i livet sker slumpmässigt. Alla situationer är egentligen djupt meningsfulla lektioner om oss själva.

I de fall reseprocessens metod fungerar, eller tycks fungera, kan individens självuppfattning och känsla av att styra sin tillvaro förstärkas. Detta i sig kan ha positiva effekter på illness, eller hur man upplever sitt hälsotillstånd. Men i de eventuella fall metoden inte fungerar kastas också ansvaret för detta tillbaka på individen. Den, som trots inre arbete inte lyckas bli frisk, blir ansvarig för sitt misslyckande. Sjukdomar som inte botas stämplars individen som andligt misslyckad. Bays skäms mycket riktigt för sitt ”misslyckande” när tumören inte försvinner med den hastighet hon planerat, och vill först inte berätta det för någon eftersom hon är rädd att de ska bli besvikna på henne (2001: 45).

Sjukdomar uttrycker med detta synsätt individens inre natur, och kan därför bli ett slags stigma som identifierar och uttrycker individens problem. Bays berättar också om känslor av förödmjukelse och skam över sjukdomen i sig (2001: 32).

Svärdet är således tveeggat. Så länge metoderna tycks fungera är det lätt att förstå att de kan vara konstruktiva för individen. Men i de fall sjukdomarna inte botas lämnas individen i en ännu svårare situation än tidigare, och kan komma att tvingas brottas med känslor av skuld och skam.

Slutord

Berättelsen om ”Resan” är en berättelse om en inre resa, både metaforiskt men också på ett sätt konkret som en (föreställd) resa in i kroppen, och försiggår på flera plan samtidigt. Den kan falla in både under kategorin ”fantasiresa” och kategorin ”sökande” (*quest*).

Metaforiskt är reseprocessen en inre resa i betydelsen frälsningsresa. Resan är här en metafor för Bays framskridande andliga utveckling, och står också för äventyr och nya inre upptäckter. Vägen går från sjukdom till helande, men själva vägen beskrivs också som

spännande, meningsfull och guidad av högre makter. Metaforiskt beskrivs resan även som en emotionell resa. Resor omfattar ofta faror och problem som måste lösas, och i berättelsen om "Resan" är dessa lokaliserade till en inre dimension. Resenären måste finna och gå in i sina emotionella problem för att dessa ska kunna lösas och helande komma till stånd även på fysiska och andliga dimensioner. Reseprocessen är också en mer konkret (föreställd) inre resa i den egna kroppen, med visualisering och föreställningsförmåga som metod. I likhet med många nyreligiösa perspektiv betraktas kroppen som en positiv aspekt av människan, värd att inifrån utforskas, och som kan användas som ett medel för andlig utveckling.

Resans yttre och inre dimensioner samverkar, då den imaginära och konkreta resan in i kroppen är en förutsättning för frälsningsresan. I likhet med andra religiösa resor är resans motiv såväl sekulärt som religiöst (fysiskt, psykologiskt och andligt helande), och slutet på resan utgörs av religiös insikt.

Ovan prövas perspektivet att betrakta "Resan" som en berättelse med mytologiska drag. I vår kultur florerar idag utanför kristendomens ramar många populära berättelser med meningsskapande och existentiell anknytning. De tillhandahåller verklighetstolkningar och värderingar som fungerar som modeller och mönster. Berättelsen om "Resan" förmedlar en symbolisk världsbild med starka moderna kulturella drag som betoning på individualism, psykologi och snabba effekter. Det finns också i "Resan" en klar anknytning till ett av de större kristna mytkomplexen, skuld och förlåtelse. Det finns en klar relation till en helig dimension, då kontakten med "Källan" betraktas som en förutsättning för helandet. En del innehållsmässiga drag kan också knytas till en traditionell religionsvetenskaplig förståelse av mytbegreppet, som att berättelsen utspelar sig i ett gränsland mellan liv och död (helande av en livshotande sjukdom), att det finns hjälteskepnader eller gudsgestalter som spelar en viktig roll (mentorn), till och med en anknytning till rit⁸ eller helig handling (reseprocessens praktiska uttryck).

Berättelser över huvud taget, av vilket slag de än är, har en potential att vara kulturellt formande, genom att tillhandahålla modeller för meningsskapande och verklighetsförståelse. De traditionella stora meningsbärande berättelserna har i vår tid fått lämna plats åt andra, mindre och fragmentiserade berättelser, i en tid som i sig är splittrad och fragmentiserad. Huruvida man ska kalla dessa "mindre" berättelser för myter eller inte är naturligtvis en definitionsfråga. Kategorin "myt" är ett slags idealkategori, och egentligen speglar verkligheten dåligt om man söker klassificera olika berättelser som antingen-eller. Mer fruktbart är att problematisera vilka slags karaktärsdrag som kan uppfattas som "mytologiska drag", och i vilken utsträckning de kan sägas vara närvarande i olika slags berättelser. Framför allt kan ytterligare diskuteras och analyseras hur dessa drag uttrycks och omformas i vår kulturs berättelser, och på vilket sätt dessa berättelser speglar företeelser typiska för vår egen tid.

⁸ Begreppet "rit" kan naturligtvis ytterligare problematiseras, något som dock här skulle föra för långt.

Referenser

Tryckt material

- Alver, Bente Gullveig (1999). "At dö – og at vende tilbage! En moderne vision om det genvundne paradisi." *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Oslo: Pax Forlag. S. 57-74.
- Alver, Bente Gullveig et al. (1999). *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Oslo: Pax Forlag.
- Bays, Brandon (2001). *Resan*. Malmö: Egmont Richter AB.
- Foster, George M. och Marbara Gallatin Anderson (1978). *Medical Anthropology*. New York: Wiley.
- Frisk, Liselotte (2004). "Religion och medicin inom nyreligiositeten: Deepak Chopra och Stephen Levine som två företrädare." *Chakra 2*, 2004. S. 33-46.
- Gilhus, Invild Saelid (1999). "Sjelevandring – et nytt nøkkelsymbol." *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Oslo: Pax Forlag. S. 43-56.
- Gottschalk, Stephen (1973). *The Emergence of Christian Science in American Religious Life*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Hammer, Olav (1997). *På spaning efter helheten. New Age – en ny folktro?* Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hanegraaf, Wouter (1996) *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought*. Leiden: Brill.
- Heelas, Paul (1996). *The New Age Movement. The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Hexham, Irving and Karla Poewe (1997). *New Religions as Global Cultures: Making the Human Sacred*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- HSN rapport 12/01 (2001) *Stockholmare och den komplementära medicinen. En studie över befolkningens inställning till och användning av komplementär medicin*. Stockholm: Stockholms läns landsting.
- Klostermaier, Klaus K. (1994). *A Survey of Hinduism*. Second edition. Albany: State University of New York Press.
- Malinowski, Bronislaw (1979), "The Role of Magic and Religion", *Reader in Comparative Religion: An Anthropological Approach*. Eds. William A. Lessa and Evon Z. Vogt, fourth ed. New York: HarperCollinsPublishers, pp. 37-45.
- McGuire, Meredith (1985). "Religion and healing". *The Sacred in A Secular Age*. Ed. Phillip E. Hammond. Berkeley and Los Angeles: University of California Press. P. 268-284.
- Meyer, Donald (1965). *The Positive Thinkers*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Mikaelsson, Lisbeth (1999a). "Innledning." *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Oslo: Pax Forlag. S. 25-30.
- Mikaelsson, Lisbeth (1999b). "Selvbiografien som personlig myte." *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Oslo: Pax Forlag. S. 75-96.
- Sachs, Lisbeth (1987). *Medicinsk antropologi*. Liber: Stockholm.
- SOU 1989:60, *Huvudbetänkande från alternativmedicinkommittén*. Stockholm: Allmänna förlaget.

Internetmaterial

www.thejourney.com 2006-04-13